

propagoval marxismus-leninismu, organizoval přednášky o Sovětském svazu, zejména o jeho politice, literatuře a umění. Jako předseda Spolku se G. Husák zasloužil o založení ŠÍPU, do něhož přispíval pod pseudonymem Ivan Kola. V listu prosazoval demokratizaci slovenského školství, zpřístupnění studia na středních i vysokých školách i chudým dětem, vystupoval proti snahám Ľudáků zavlékat klerikalismus do slovenských škol; žádal, aby pokrokoví vysokoškoláci úzce spolupracovali s dělnickou a rolnickou mládeží, aby se nevyhýbali třídním zápasům s buržoazií, aby se do nich zapojili po boku dělnické třídy, vedené KSČ; varoval před podceňováním agresivity hitlerovského Německa a vyzýval k boji proti němu všemi dostupnými prostředky. V tomto duchu působil Gustáv Husák i jako čelný představitel hnutí za vytvoření Svazu slovenské mládeže, který se konstitoval 6. prosince 1936 a působil až do úředního zákazu KSČ autonomní Ľudáckou vládou 11. října 1938.

2. TISK REFORMISTICKÝCH STRAN V ČESKÝCH ZEMÍCH

Čs. sociálně demokratická strana dělnická

První dělnická strana v českých zemích vznikla roku 1878 na břevnovském sjezdu jako Československá sociálně demokratická strana dělnická v Rakousku. Byla součástí rakouské sociální demokracie, usilovala o její internacionální charakter a v české společnosti představovala v té době nejpokrokovější a nejrevolučnější hnutí. Od druhé poloviny 90. let minulého století začal však do ní pronikat reformismus a nacionalismus, který ovládl značnou část členstva a především její vedení. Díky nekompromisní proletářské politice, kterou po vzniku Československé republiky prosazovala marxistická levice, zůstaly však straně zachovány hlasy dělnických voličů, což jí vyneslo první místo jak v obecních volbách v roce 1919, tak v prvních parlamentních volbách v roce 1920 a Vl. Tusarovi pak dvakrát funkci předsedy vlády. Tyto volby byly největším úspěchem sociálně demokratické strany, pouze roku 1929 jí příliv hlasů, způsobený krizí v KSČ, vynesl na druhé místo za agrárníky.

Čs. strana sociálně demokratická se podílela na složení většiny vlád předmnichovského Československa, jen v letech 1926—1929 její zástupci ve vládě panské koalice chyběli. Ale po třech letech loajální opozice již opět s buržoazií pilně spolupracovali, protože, jak zdůraznil předseda strany Fr. Hampl „*spoluúčast sociální demokracie ve vládní politice je jediná možná cesta k obhájení požadavků lidu*“ (PL ze 17. prosince 1929). Snad ještě výstižněji charakterizoval vstup strany do nové vládní koalice sociálně demokratický ministr R. Bechyně: „...*Elektrika jede. Skočili jsme na stupátko, abychom se dostali*

dovnitř a získali tam tolik místa, kolik potřebujeme!" (PL z 12. prosince 1929).

Již v prvním dílu naší učebnice jsme uvedli, že na přelomu 19. a 20. století měla sociální demokracie poměrně bohatou strukturu tisku a je přirozené, že po vzniku republiky, v konkurenci s ostatními politickými stranami se ještě rozšířila. Časopis *DUCH NOVIN* (č. 11 z listopadu 1930, str. 294) uvádí, že v roce 1928 měla tato strana k dispozici 70 politických listů, z toho 5 deníků, a že dále vydávala značný počet časopisů družstevních, odborových i závodních, listy pro mládež a pro ženy (*ŽENSKÉ NOVINY*), časopisy zájmové, obrázkové (*RUDÉ KVĚTY*) ad. Toto bohaté členění tisku nepřekvapí, když si uvědomíme, že sociální demokracie zaměřovala svou pozornost nejen k politické organizaci, ale také k odborovému hnutí, které spolu s dělnickým družstevnictvím vždy znamenalo výraznou podporu v upevňování a rozšiřování společenských pozic strany.

V Praze v Lidové knihtiskárně Ant. Němce a spol. v Hyberské ulici byl vydáván, kromě jiných stranických listů, ústřední tiskový orgán sociální demokracie *PRÁVO LIDU* a *VEČERNÍK PRÁVA LIDU*, jehož hlavičkovým listem pro venkov byl *PŘÍTEL LIDU* a pro Brno *MORAVSKÝ PŘÍTEL LIDU*. Další deníky vycházely v Plzni (*NOVÁ DOBA*) a v Ostravě (*DUCH ČASU*). V Brně se straně založit deník nepodařilo. *ROVNOST*, které se v roce 1929 zmocnili likvidátoři, vycházela jen jako krajský týdeník. Ve 30. letech přibyl ještě ostravský deník *POLEDNÍK PRÁVA LIDU* (později *OSTRAVSKÝ POLEDNÍK* a pak *POLEDNÍK*) a v Praze *RANNÍ NOVINY*, které si honbou za senzacemi nezdaly s produkcí koncertu *Tempo*.

Jako deník vyšlo *PRÁVO LIDU* poprvé¹³³⁾ 1. října 1897. Byl to, jak uváděl podtitul, „list hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků“. *PRÁVO LIDU*, právě tak jako strana, prodělalo určitý vývoj. V počátečním období můžeme o něm hovořit jako o skutečném dělnickém deníku, který sehrál významnou úlohu ve mzdových, sociálních i politických zápasech dělnictva: za osmihodinovou pracovní dobu, za nemocenské a invalidní pojištění, v boji proti vídeňskému centralismu a za všeobecné hlasovací právo. V dalších letech se však nevyvarovalo chyb a omylů a ztrácelo stále více důslednou revolučnost. Po rozkolu v sociální demokracii a po vzniku Komunistické strany Československa se stalo tiskovým orgánem strany, která se svou praktickou denní politikou zařadila mezi ostatní vládní strany buržoazního Československa. Z někdejšího dělnického deníku se tak postupně stal nástroj určený k ovlivňování dělnické třídy ve prospěch buržoazní politiky.

Šéfredaktorem *PRÁVA LIDU* byl od roku 1918 Josef Stivín, jeho zástupcem Jaroslav Koudelka, odpovědným redaktorem *VEČERNÍKU PRÁVA LIDU* byl Vincent Charvát. Politickou problematikou se dále zabývali funkcionáři strany

¹³³⁾ *Právo lidu* mělo přílohy *Dělnická besídka*, v sobotu *Dělnická kulturní hlídka*, v r. 1928 byl do nedělního čísla vložen zábavný obrázkový týdeník *Pestré květy*, později vycházela příloha *Táčky od rotačky*, pro děti *Besídka mladých* apod. List měl přirozeně také mnoho rubrik, jmenujme kromě kulturní, která se jmenovala *Knihy a umění*, ještě alespoň *Právo lidu* vás chrání, *Co nám píší čtenáři* atd.

Antonín Němec, Rudolf Bechyně, dr. Lev Winter, dr. František Soukup, dále Rudolf Illový, Jan Vaněk a Josef Martínek, parlamentním zpravodajem byl dr. Karel Kříž, zahraničním dopisovatelem v Paříži a Londýně dr. Gustav Winter, národohospodářskými redaktory byli Theodor Pistorius a Antonín Srba, rubriku pro ženy řídily Josefa Severýnová a Vilma Meissnerová, fejeton měl na starosti Vladimír Ryba. V kulturní rubrice zaujímal významné místo F. V. Krejčí, Emil Vachek, A. M. Tilschová, po roce 1929 přišli z komunistického tisku J. Seifert a A. M. Píša. V redakci pracovali tedy zkušené novináři, přesto však za vedení J. Stivína bylo PRÁVO LIDU „list kožený, nečtivý a truchlivý“ (Dolejší, V.: c. d., str. 38).

Sledujeme-li jeho ideové zaměření, pak jenom při trochu pečlivějším studiu na sebe upozorní trvalé protikomunistické postoje PRÁVA LIDU, které se v určitých letech ještě stupňovaly a vyvrcholily v období největšího ohrožení republiky. Zpočátku, po vzniku KSČ, šlo přímo o hysterické záchvaty, jimž propadal zejména šéfredaktor listu J. Stivín. Napadal komunisty, špinil je, snažil se zesměšňovat jejich představitele. „Přitom s oblibou užíval nadávek a silných slov“. (Tamtéž). Hlavním argumentem PRÁVA LIDU v této době byla „rozbíječská“ politika komunistů, jejich slepá podřízenost Moskvě a Kominterně, která jim za to „dává neobyčejně vysoký žold“. Toto první útočné období kulminuje v roce 1925, v roce parlamentních voleb, kdy se sociální demokracie propadla z vedoucího postavení mezi politickými stranami na čtvrté místo. Ztratila téměř milión hlasů, z nichž většinu získala KSČ.

Na přelomu 20. a 30. let šlo sociální demokracii již o mnohem vyšší cíle, než dosud. Z řady prohlášení výkonného výboru strany, která otiskovalo PRÁVO LIDU, je zřejmá ambice získat většinu členů KSČ pod „jednotnou masovou stranu sociálně demokratickou“ (Čapková, A.: Dějiny ČSR a KSČ. VŠP ÚV KSČ, Praha 1974, str. 88 ad.). List podchytil novou taktickou koncepcí komunistické strany zaměřenou k organizování hospodářských bojů dělnictva a hnutí nezaměstnaných, podrobil ji kritické analýze, aby ji posléze v duchu reformistických protidělnických tradic zavrhnul jako způsob boje, který „není hoděn zájmu politicky vyspělého dělnictva“. PRÁVO LIDU vyzývalo dělnictvo, „aby se neúčastňovalo demagogických akcí komunistů, kteří nepřihlížejí ke skutečným zájmům dělnictva, ale snaží se využít bídy mas k nesevdomitým štváním“ (PL ze 4. února 1931). Po napadení demonstrujících dělníků u Duchcova a v Košutech četnictvem a vojskem, které odsoudili demokraticky smýšlející lidé u nás i v cizině, psalo PRÁVO LIDU komentáře, v nichž je jako kardinální viník incidentů hnána k odpovědnosti komunistická strana a nikoli státní aparát.

Podobně list varoval členy sociální demokracie před hnutím nezaměstnaných a přímo jim zakazoval účast na celostátním sjezdu nezaměstnaných, uveřejňoval odmítavá stanoviska vedení strany i svá vlastní k návrhům KSČ k jednotnému boji socialistických stran „proti hladu, fašismu a válce, za chléb, práci, míru a svobodu“ (RP z 16. března 1933). Velkými slovy hovořil o nutnosti potříti fašismus a bránit Československo proti nacistickému agresorovi, ale

praxe byla jiná. Společně s vedením sociální demokracie PRÁVO LIDU tvrdošíjně odmítalo každou akci, v níž by reformistické strany měly společně s komunisty vystoupit na obranu demokracie a republiky.

Jedním z mnoha dokladů byla opět zamítavá odpověď na konkrétní, propracovaný návrh KSČ z března 1936: „...*Prozkoumajte věcně a naprosto objektivně vaši nabídku na uspořádání společných všedělnických projevů prohlášíme, že odmítáme jakýkoli společný postup s vaší stranou, která při stále se měnící linii vaší taktiky a při nejasné politice vaší strany neskýtá jistotu, že by akce společně s vámi konané mohly dělnické třídě prospěti...* Za výkonný výbor Čs. sociálně demokratické strany dělnické Hampl a Dundr“ (PL z 1. dubna 1936). Když se pak v druhé polovině května 1936 sešla exekutiva Socialistické internacionály, aby projednala návrh Kominterny na jednotný postup v boji proti fašismu, byli to právě českoslovenští sociální demokraté, Fr. Soukup a zejména šéfredaktor PRÁVA LIDU Jos. Stivín, kteří nemalou měrou přispěli k odmítnutí nabídky Kominterny.

PRÁVO LIDU, ve 30. letech již zkušený politický orgán sociální demokracie, se nestalo tribunou členské základny strany. Bylo skutečně jen propagandistickým nástrojem jejích pravicových představitelů, vedeným k utlumení radikálních tendencí ve straně i mimo ni a zvláště lží, snůškou polopravd a pomluv k nevybíravému boji proti revoluční, proletářské politice KSČ. Za zdánlivě humánními sociálními programy ve prospěch dělnické třídy, za imaginárním bojem s kapitalismem, za velkými slovy o obraně demokracie a republiky skrývalo PRÁVO LIDU spekulativní kolaboraci s buržoazií, motivovanou omezenými, osobními zájmy jednotlivců.

Čs. strana národně socialistická

V roce 1897 byla založena Česká strana národně sociální,¹³⁴⁾ jejímž zakladatelem byl Václav Klofáč, v té době redaktor NÁRODNÍCH LISTŮ. Už tento fakt nasvědčoval tomu, že strana vznikla z iniciativy buržoazie a odpovídal tomu také její program: pod hesly o vlastenectví a s nálepkou socialismu bojovat proti sociální demokracii.

Po vzniku samostatného Československa, zvláště když se jejím členem a od roku 1926 vedoucím představitelem¹³⁵⁾ stal dr. Edvard Beneš, byla oporou

¹³⁴⁾ V dubnu 1911 přijala název Československá strana socialistická, v letech 1918—1926 Československá strana socialistická, potom do r. 1938 Čs. strana národně socialistická.

¹³⁵⁾ Ve 20. letech docházelo ve straně k vnitřnímu tříbení. Někdejší představitelé anarchistického hnutí, kteří do ní po vzniku ČSR vstoupili (Th. Bartošek, dr. B. Vrbenský, V. Borek, L. Landová-Štychová), brzy nesohlasili s vedením strany, což se mj. projevilo tím, že v rozporu s jeho usnesením hlasovali s komunisty proti přijetí zákona na ochranu republiky. Byli vyloučeni, založili v r. 1924 Nezávislou socialistickou stranu dělnickou, která po roce vstoupila do KSČ. Současně se ve straně formoval směr s vyloženě fašistickou tendencí v čele s J. Stříbrným. Na brněnském sjezdu v září 1926 byli jeho představitelé ze strany vyloučeni.